

Dr. Nada Kraševac, znanstvena sodelavka na Kemijskem inštitutu

Zakaj ste se odločili za znanstveno kariero?

Vedno me je zanimalo vedeti čim več, na veliko različnih področjih. Želja vedeti veliko novega o vsem živem, me je vodila v študij biologije in v znanost, še vedno se vsak dan naučim kaj novega. Neznosna radovednost me torej žene naprej! Zakaj smo si živa bitja v osnovnih življenjskih mehanizmih tako podobna, a smo hkrati tako različni? Nitaste glive imajo, na primer, zelo preprosto osnovno obliko, a hkrati živijo v neskončno različnih okoljih, da o lepoti raznolikosti gob (njihovih plodnih teles) sploh ne govorimo. In vendar so nam glive bolj podobne, kot bi si morda želeli priznati, sicer oblikovanje specifičnih

protiglivnih učinkovin ne bi bilo tako zahtevno.

Ali se vam zdi, da ste kot znanstvenica v drugačnem položaju kot znanstveniki (moški)? Ali imate zaradi tega kdaj tudi kako prednost?

Naj odgovorim z izjemno duhovitim odgovorom Nobelove nagrajenke iz kemije, Ade Yonath, na podobno vprašanje, ki ga skoraj nikoli ne zastavljamo moškim: »Ne vem, nikoli nisem bila moški!«

Vpliva različnega spola, v katerem koli pogledu, nikakor ne moremo in ne smemo zanikati. Le ceniti in izkoristiti prednosti, ki jih prinaša vsak posameznik, moramo bolje in na tem graditi znanost, ne pa dajati prednost samo enemu polu.

V času študija, ki ga naša država hvalevredno praktično brezplačno omogoča vsem, je položaj študentk in študentov povsem primerljiv, kar statistični podatki dobro potrjujejo. Opazne razlike nastanejo kasneje, ob zaposlitvi, ko gre za položaj v družbi, ugled in denar. Kazalci neuravnoteženosti sedaj postanejo neizprosni, tako v domačem, kot svetovnem merilu. Naj navedem le pet primerov:

- Nobelovo nagrado za kemijo so do sedaj podelili 111-krat, lani jo je prejela šele peta nagrajenka.
- Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU), ustanovljena leta 1938, je najvišja nacionalna znanstvena in umetnostna ustanova. Združuje znanstvenike in umetnike, ki so bili izvoljeni med njene člane zaradi posebnih dosežkov v znanosti in umetnosti. V trenutnem rednem članstvu 70-ih, so le štiri redne članice (6%).
- V Ljubljani je bilo v letu 2015 le 3% ulic poimenovanih po ženskah in zgolj ducat takih, ki označujejo spomin na delo in življenje kulturnic, umetnic in znanstvenic.
- Šele v letu 2014 so promovirali prvo redno profesorico na ljubljanski arhitekturni fakulteti.
- V Preglovih predavanjih, ki jih gostimo na Kemijskem inštitutu, se bo, od leta 2010 odkar potekajo, pa do konca 2019, zvrstilo le 15% predavateljic.

Ali imate kot znanstvenica morda kakšne potrebe, ki bi jih lahko na KI ali v družbi bolj upoštevali (tako v raziskovanju kot v vsakodnevnem življenju)?

Vodilni raziskovalci imajo veliko priložnost in odgovornost, oblikovati in razvijati znanstveno kariero mladih, pa ne samo njih, temveč vseh znanstvenic in znanstvenikov, ki delujejo skupaj v raziskovalni skupini.

V Sloveniji imamo uveden enoletni starševski dopust po rojstvu otroka, kar je neprecenljivo. Vendar se morajo starši po enoletni odsotnosti ponovno vrniti v svet raziskav. Veljalo bi razmisliti o ukrepih, kako naj čim hitreje in čim učinkovitejše nadomestijo izostalo leto in ujamejo hiti ritem napredka znanosti. Zagotovo bi bil dobrodošel tudi zanesljiv in dosegljiv servis, ki bi v primeru nenadne bolezni otrok omogočal krajše varstvo otrok na domu.

Za družino nato skrbimo vsakodnevno še kar nekaj let in ne samo v prvem letu otrokovega življenja. Naj navedem pozitiven ukrep, ki je prinesel željen napredek večje uspešnosti znanstvenic pri razpisih. V želji enakomernejšega pridobivanja projektov glede na spol, je Evropski raziskovalni svet (ERC) v letu 2015 določil nova pravila o starševskem dopustu. V pomoč znanstvenicam materam namreč omogoča, da se okno za upravičenost za ustrezno štipendijo podaljša za 18 mesecev na otroka, ne to glede na to, ali je bil rojen pred ali po doktoratu. Na primer, če ima znanstvenica enega otroka in je doktorirala 8 let nazaj, lahko še vedno zaprosi za štipendijo ERC na začetku kariere (čeprav velja pravilo, da so upravičeni samo tisti, ki so doktorirali pred 2 do 7 let). Podaljšanje za vsakega otroka je pri ženskah avtomatično, z utemeljitvijo pa ga lahko uveljavljajo tudi moški. Veljajo bi razmisliti, kako tak ukrep uvesti v razpise ARRS, kjer ženskam zaenkrat omogočajo podaljšanje za eno leto za vsakega otroka v zadnjih petih letih.

Kaj bi želeli povedati mladim ženskam, ki se odločajo za znanstveno kariero? Imate za njih kakšen nasvet?

Z obilo spretnosti pri organizaciji dela in z ustrezno spodbudo in podporo, tako v domačem kot službenem okolju, imamo lahko uspešno znanstveno kariero in družino. Vredno je poskusiti!

Ni pa povsem enostavno, sama sem to občutila, kot neprestano iskanje ravnotežja med znanstveno kariero in družino. Kadar se odločiš dati prednost karieri, otroci takoj zahtevajo več pozornosti zase na razne načine, na primer v povezavi s šolo. In ko ugotoviš, da te otroci potrebujejo le del tvojega življenja in da slej ko prej odrastejo, morda ne izpolnjuješ pravočasno strogih pogojev za napredovanje. Zato pa lahko vedno najdeš zadovoljstvo pri domačih, kadar ti kak poskus ne uspe. Na delo v znanosti še pomisliti ne bi mogla brez podpore izjemnega moža, ki mi pomaga stati trdno na tleh. Tudi brez pomoči starih staršev, predvsem v obdobju, ko so bili otroci majhni, zagotovo ne bi šlo. V zrelejših letih, z odraščajočimi otroci, se neznosni notranji boj iskanja ravnotežja počasi umirja.

Pri tem sem se srečala z več preizkušnjami. Povsem na začetku, ko sem si želela postati mlada raziskovalka, sem morala mentorju obljubiti, da v času magistrskega študija ne bom imela otrok. In ker sem besedo dala, sem jo tudi držala. Zame je bilo delo v tujini velika, mogoče največja življenjska preizkušnja. Odločitev je bila prava, a je imela neizmerno ceno. Zaradi lažje organizacije v dani situaciji, sem namreč malo dekletce pustila doma. Za podoktorsko izobraževanje in ponoven odhod v tujino, energije za organizacijo poti z dvema majhnima otrokoma, kljub iskanju možnosti, nisem več zmoгла. Uspešno delo v Sloveniji je predstavljalo primerljiv izziv.

Kaj je vaše mnenje o projektih, ki spodbujajo enake možnosti?

Projekti, ki spodbujajo enake možnosti so vsekakor potrebni, o tematiki je potrebno govoriti vedno znova in znova. Pravica enakih možnosti glede na spol, namreč ni samoumevna, čeprav bi morala biti in se večini morda zdi, da je tako.

V zadnjem desetletju je potekalo več različnih projektov, moj vtis je, da potekajo eden mimo drugega, namesto, da bi gradili na temeljih predhodnih projektov. Vrtijo se v ugotavljanju izhodiščnega stanja zbiranja podatkov, pridobljene informacije pa so razdrobljene, čeprav bi se lahko sestavljale v mozaik. Tako je na primer Statistični urad Slovenije (SURS) šele letos ugotovil, da zbiranje informacij o znanstvenicah v raziskavah v nacionalnem interesu. Včasih se morda tudi zdi, da so takšni Evropski projekti bolj vir dodatnih sredstev za institucije, ki jih izvajajo. Učinkov konkretnih smernic in ukrepov zaenkrat še nisem opazila. Morda bo napredek prinesla prav motivacija s strani Evropske skupnosti, da o vključenosti spola razmišljamo prav na vseh nivojih izvajanja projektov, od sestave raziskovalne skupine, do uporabe različnih testnih osebkov in do različne uporabnosti rezultatov projektov glede na spol.

Ljubljana, oktober 2019

